Izhaja vsak dan razen sobot, nedelj in praznikov.

Issued daily except Saturdays, Sundays and Holidays.

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Uredniški in upravniški prostori: 2657 South Lawndale Ave.

Office of Publication: 2657 South Lawndale Ave. Telephone, Rockwell 4904

LETO—YEAR XXXI. Cena lista je $6.00 Entered as second-class matter January 16, 1933, at the post-office at Chicago, Illinois, under the Act of Congress of March 8, 1879. CHICAGO, ILL., PONDELJEK, 3. OKTOBRA (OCT. 3), 1938 Subscription $6.00 Yearly ŠTEV.—NUMBER 193

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in section 1103, Act of Oct. 3, 1917, authorized on June 14, 1918.

Prve nemške čete vkorakale v sudetske distrikte

Čehi uničujejo mostove čez reko Moldavo. Predsednik češke vlade pravi v svoji poslanici, da se je morala republika podati, ker so jo zavezniki zapustili. Konferenca "velike četvorice" zaključena z zmago nacijske Nemčije. Diktator Hitler se zahvalil premierjem Anglije, Francije in Italije v imenu nemškega naroda. Sudetski kraji morajo biti izpraznjeni do 10. oktobra

BERLIN, 2. okt. — Hitlerjeva armada je z nacijskimi zastavami in godbo na čelu včeraj vkorakala v Sudetsko in zasedla prvo cono ob 40 milj dolgi črti. Nacisti so okrasili svoje hiše, postavili slavoloke ob glavnih cestah in navdušeno pozdravili vojske. Čehi se niso upirali in okupacija je bila izvedena mirno.

Berlin, 1. okt. — Prvi kontingent nemških čet je danes zjutraj prekoračil mejo pri Aigenu, Gornja Avstrija, in zasedel del sudetskega ozemlja, ki so mu Anglija, Francija in Italija odklonile Hitlerju na podlagi monakovskega dogovora. Druga nemška armada okrog 30,000 mož je zbrana ob meji.

Opazovalci v obmejnih krajih poročajo o aktivnostih čeških čet na drugi strani meje. Neka vest se glasi, da so Čehi uničili mostove čez reko Moldavo, drugo poročilo pa pravi, da so bili ustreljeni češki vojaki in dva sudetska Nemca ubiti v spopadu pri Egerju.

Berlin, 1. okt. — "Nikdar več ne bo vojne med Nemčijo in Anglijo," so vpili v Berlinu, ko sta Hitler in angleški premier Chamberlain naznanila podpis mirovnega pakta. Chamberlain je imel konferenco z nemškim diktatorjem, ki je trajala dve uri, predno se je z letalom vrnil v London. Zdaj pravijo, da bo Anglliji sledila tudi Francija in podpisala nenapadalni pakt z Nemčijo. Nova "sveta alianca" med Anglijo, Francijo, Nemčijo in Italijo bo postala realnost v bližnji bodočnosti.

Praga, 1. okt. — Komaj je češkoslovaška vlada sprejela s protestom monakovski dogovor, se je oglasila Varšava z zahtevo, da se morajo Čehi umakniti z ozemlja, na katerem prebivajo Poljaki. Češke čete morajo biti takoj odpoklicane iz tešinskega distrikta.

Posebni policijski oddelki so bili mobilizirani, da preprečijo demonstracije proti izdajstvu Češkoslovaške. Nekaj ur prej je general Jan Syrovy, premier Češkoslovaške, naslovil poslanico ljudstvo, v kateri apelira, naj bo mirno. "Apeliram na vas, da se nadalje zaupate svojim voditeljem", pravi premier v svoji poslanici. "Vsi naši sosedje so oboroženi in mi smo se morali ukloniti pred oboroženo silo, ker ni bilo drugega izhoda. Naš položaj sliči trdnjavi, katero obdajajo sovražniki z vseh strani. Naši zavezniki so nas zapustili v kritičnem momentu."

V Pragi je prišla vest, da je okrog 50,000 nemških socialistov pobegnilo iz sudetskih krajev v notranjost Češkoslovaške. Predsednik nemške socialistične stranke je naznanil, da bo apeliral na Anglijo in Francijo, naj prevzamejo zavetje češkim Nemcem, katerim preti nacijska persekucija.

Monakovo, Nemčija, 1. okt. — Konferenca premierjev Velike Britanije, Francije in Italije z diktatorjem Hitlerjem je bila končana z veliko zmago nacijske Nemčije. Premierja Anglije in Francije sta pristala sko-

(Dalje na 5. stran.)

Zadnje vesti

BERLIN. — Hitler danes triumfalno vodi svojo armado v Eger na sudetskem ozemlju.

PRAGA. — Čehoslovaška vlada, ki je morala odstopiti tudi Tešinje Poljakom, je pripravljena pogajati se z Madžari, ki zahtevajo povrnitev bivšega svojega teritorija.

LONDON. — Chamberlain danes zagovarja svojo zunanjo politiko v zadevi kapitulacije pred Hitlerjem v angleški zbornici. Razburjenje na Angleškem zaradi ostavke mornaričnega ministra.

TOKIO. — Japonci napadajo drugo črto kitajske obrambe pred Hankovom.

UNION CITY, N. J. — Velika množica, v kateri je bilo mnogo Čehov, je včeraj navalila na lokal nemško-nacijske organizacije, Bunda, kjer so naciji pod vodstvom svojega vodje Fritza Kuhna slavili aneksijo Sudetske. Demonstrantje so razpršili nacije in Kuhn je moral pobegniti v avtomobilu iz mesta.

Poljska poslala novo noto Pragi

Češka vlada mora izpolniti obveznosti

VARŠAVA, POLJSKA, 2. okt. — Vlada je naznanila, da se je Češkoslovaška podala in odstopila tešinski distrikt v Šleziji Poljski. Kapitulacija je prišla, ko je poljska vlada naslovila Pragi ultimat z zahtevo, da bodo njene čete invadirale ta distrikt, katerega je Češkoslovaška dobila l. 1919.

Varšava, Poljska, 1. okt. — Varšava je sinoči naslovila novo noto češki vladi, v kateri zahteva "takojšnjo izpolnitev pravičnih obveznosti." Nota naglaša, da se morajo češke čete takoj umakniti iz Tešina, kjer živi poljska manjšina okrog 100,000 ljudi.

Odgovor češke vlade na prvo poljsko noto je prišel v Varšavo včeraj popoldne. Vladni krogi pravijo, da jih je odgovor razočaral, ker ne vsebuje nič konkretnega, temveč le splošnosti.

Poljske avtoritete so po radiu naznanile, da jih dogovor, sklenjen v Monakovem, ne veže v nobenem oziru in da bodo šle na delo in dosegle svoje cilje na svoj način.

Budimpešta, Ogrska, 1. okt.— Ogrska vlada je naznanila, da bo poslala novo noto Pragi z zahtevo, da mora odstopiti distrikte, v katerih živi ogrska manjšina, Budimpešti. V drugih krajih, kjer so Madžari pomešani s Čehi, bo zahtevala razpis plebiscita.

Hull pozdravlja rešitev krize

Nemški parniki se vračajo v Ameriko

Washington, D. C., 1. okt. — Državni tajnik Cordell Hull je pozdravil rešitev evropske krize, ki je bila dosežena na konferenci premierjev Anglije, Italije in nemškega diktatorja v Monakovem. Hull pravi v svoji izjavi, ki reflektira stališče ameriške vlade, da je monakovski dogovor prinesel splošno olajšanje. Vojna je bila vsaj začasno odvrnjena.

Predsednik Roosevelt ni hotel komentirati monakovskega dogovora. Pohvalil je le delo državnega departmenta in ameriških diplomatov v Evropi, ki so veliko prispevali k reševanju evropske krize.

New York, 1. okt. — Nemški potniški in trgovski parniki, ki so bili pozvani domov, ko so pluli po Atlantiku proti Ameriki, so zdaj obrnili smer in odrinili nazaj proti New Yorku in drugim ameriški pristaniščem. Med temi je parnik Europa, ki je bil že na sredi Atlantika, ko je dobil poziv, naj se vrne v Nemčijo. Redna plovba nemških parnikov je bila vzpostavljena, ko je nevarnost oboroženega konflikta minila.

Kupčija dvignila mogočnost Nemčije

Češkoslovaška izgubila industrijske distrikte

Berlin, 1. okt.—Dokler ne bo urejena nova češkoslovaška meja, ni mogoče natančno določiti, kaj vse je dobila nacijska Nemčija s kupčijo, ki je bila sklenjena na konferenci v Monakovem. Znano je zdaj le, da je dobila veliko bogastvo.

Razkosani češki republiki bo ostalo malo, ko bo Hitler pograbil plen. Obdržala bo municijske tovarne v Brnu in v Pilznu, katerih pa ne bo potrebovala, ker njene meje ne bodo zavarovane.

Češkoslovaška je industrijska država s petnajstimi milijoni prebivalcev. Na podlagi cenzusa je bilo pred osmimi leti 5,000,000 oseb uposlenih v industrijah in nekoliko manjše število na kmetijah.

Notranja Češka in Moravska sta ugodni za poljedelstvo, toda industrije so razvite v distriktih, ki jih pograbi Nemčija. Glavno polje mehkega premoga je v bližini Tešina, Bohumina in Karvine, zapadno od Slovaške. To polje hoče dobiti Poljska.

Med Tešinom na vzhodu in Aschem na zapadu so industrijska središča. V Reichenbergu so tekstilne in avtomobilske tovarne.

Hitlerjeve ekonomske pridobitve so ogromne, češke izgube pa katastrofalne. Pod vlado Habsburžanov, ki je trajala stoletja, sta Češka in Moravska tvorili gospodarsko enoto, zdaj pa bodo kmetje izgubili glavna tržišča. Z omajanjem industrijske podlage se bo morda podrla tudi češka finančna in bančna struktura.

Konec stavke na električni železnici

Chicago, 2. okt. — Ovire glede obnove prometa na Chicago, North Shore & Milwaukee Electric Railway so bile včeraj odstranjene, ko so reprezentantje unije in kompanije sklenili dogovor, na čigar podlagi se bodo železničarji vrnili na delo. Promet na progi te železnice je bil ustavljen 16. avgusta, ko je unija oklicala stavko v znak protesta proti mezdni redukciji.

Tornado ubil 27 ljudi v Charlestonu

Charleston, S. C., 1. okt.— Najmanj 27 ljudi je bilo ubitih v tornadu, ki je zajel to mesto, čez dvesto pa je bilo ranjenih. Podrl je veliko število poslopij in škoda znaša čez $300,000.

Volilni odbor razveljavil delavsko listo

Springfield, Ill., 1. okt. — Kandidatje delavske in neodvisne stranke ne bodo prišli na glasovnico pri novembrskih volitvah. Tako je odločil državni volilni odbor. Ta je ugotovil, da delavska stranka ni dobila 25,000 podpisov na svojo peticijo, kar zahteva zakon, zato njeni kandidatje ne bodo prišli na glasovnico. Peticija neodvisne stranke pa ni vsebovala 200 podpisov iz vsakega illinoiskega okraja. Frank W. McCulloch, čikaški odvetnik, je bil kandidat za zveznega senatorja na listi delavske stranke, Morris Childs, tajnik komunistične stranke, pa na listi neodvisne stranke.

Premostitev vrzeli. (Narisal Jerger.)

JAPONSKI GENERALI IZZVALI VLADNO KRIZO

Zunanji minister resigniral po sporu z militaristi

JAPONSKA DIVIZIJA PORAŽENA

Tokio, 1. okt.—Japonska je zabredla v najhujšo vladno krizo, odkar je bil formiran novi kabinet, ko je zunanji minister Karušige Ugaki predložil resignacijo. Ugaki je izstopil iz kabineta po sporu z generali, ki so zahtevali imenovanje posebnega odbora, ki naj bi prevzel vodstvo militarističnih afer na Kitajskem.

Po odstopu Ugakija so člani kabineta apelirali na premierja Fumimara Konoeja, naj on začasno prevzame pozicijo zunanjega ministra. Ugaki, ki je liberalec, se je upri, ko so generali zahtevali kontrolo nad zunanjim uradom. Po resignaciji je premier Konoe predlagal temeljito reorganiziranje vlade, pozneje pa se je premislil. S tem je podaljšal življenje kabinetu, toda to ne pomeni, da je bila vladna kriza končana.

Šanghaj, 1. okt.—Japonski letalci so napadli kitajska mesta v provinci Junan z bombami ter uničili kitajsko vojaško letališče v Kummingu, glavnemu mestu te province. Koliko ljudi je bilo ubitih in ranjenih v letalskih napadih, ni znano.

Šanghaj, 1. okt.—Kitajska armada, ki ji poveljuje general Li Tsungjen, je porazila japonsko vojaško divizijo v bitki pri Tienkčanu, severovzhodno od Hankova. Kitajci pravijo, da je bila to največje zmaga od bitke pri Taierhgvangu.

Japonci so priznali, da sta dve kitajski diviziji prodrli japonsko črto, zanikajo pa vest o porazu pri Tienkčanu.

Domače vesti

Obiskovalci Jugoslavije so se vrnili

Chicago. — Dr. Andrej Furlan, znani naš dentist v Waukeganu, se je s svojo družino povrnil pred nekaj dnevi s svojega dolgega obiska Evrope. Nekaj časa pred njim je ves osvežen primahal Tone Žagar iz North Chicaga s svojo ženo in zadnji torek sta se vrnila Frank Zaitz, urednik Proletarca, in njegova žena Angela. Žagar je pojasnil, da tista nesreča, o kateri je bilo poročano v Prosveti, je bila pomota. On in njegova žena nista imela nobene avtne nesreče v starem kraju, res pa je, da je Tone nekaj zbolel, kar je pa hitro minilo in žena je imela majhno nezgodo pri izkrcavanju s parnika. Veseli nas, da ni bilo hujšega. Žagar je tudi rekel, da nikoli več ne obišče Evrope brez avtomobila, ki dobro služi potniku kljub slabim cestam. Pohvalil je Jugoslavijo, da je tamkaj 50% vse cenejše kot v vseh ostalih deželah Evrope.

Ameriški pionir umrl v starem kraju

Calumet, Mich. — Iz Doblič pri Črnomlju v Beli Krajini je prišla vest, da je tamkaj umrl John Vertin, znani trgovec v Calumetu in eden izmed zadnjih pionirjev tukajšnje slovenske naselbine. Vertin je vsako leto šel na obisk v svoj rojstni kraj in med letošnjim obiskom ga je doletela smrt. Star je bil okrog 75 let in v Calumetu je živel 57 let. Leta 1885 sta z bratom Jožetom začela prodajalnico, ki je bila znana pod imenom Vertin Brothers in bila je največja departmentna trgovina v okrožju bakrnih rudnikov. Brat Jože je mrtev že dolgo let. Zapušča ženo, štiri sinove in tri hčere.

Ne pojde v armado v stari kraj

La Salle, Ill. — Tukajšnja The Daily Post-Tribune je prinesla zadnje dni vest, da je Anton Deržič, ki tu živi, prejel poziv iz Jugoslavije, naj se vrne v vojaško službo, in sicer v mornarico. Deržič, ki je zdaj ameriški državljan, je zagnal pozivnico na smetišče. Deržič je bil med svetovno vojno avstrijski pomorščak in bojna ladja, na kateri je služil, je bila torpedirana po Italijanih; 400 mož je izgubilo življenje, toda on se je rešil in po vojni je odšel v Ameriko.

Milwauške novice

Milwaukee. — Deseta redna konvencija JSPZS je trajala pet dni in zaključena je bila 23. septembra. Izvoljenih je bilo devet novih odbornikov in vprašanje glasila je ostalo nerešeno. Sprejet je bil sklep, da mora lastnik sedanjega glasila, Jugoslov, Obzora, sprejeti stare pogoje, če jih pa ne sprejme, tedaj glasilo odpade in članom bodo pošiljali iz gl. urada vse uradne stvari mimiografirane po pošti. — Zadnje dni je umrla Ana Florjančič, stara 87 let in doma od Mirne peči na Dolenjskem. V Ameriki zapušča dve hčeri, v starem kraju pa sina in hčer. — Pred nekaj dnevi je sedem Slovencev in Hrvatov prejelo državljanske liste. — — Poroke: Charles Gross in Dorothy Brodnik, William Pregrad in Grace Buza.

Nesreča čikaškega rojaka

Chicago. — Pred nekaj dnevi se je pri delu ponesrečil Martin Blaj, ki biva na naslovu 1750 W. 21. Place. V Berwynu je padel s strehe in se je močno poškodoval. Odpeljali so ga v bolnišnico.

Nov grob v Illinoisu

Peru, Ill. — Tu je umrl Mihael Kozar, star 70 let. Njegov rojstni kraj ni omenjen. Tu je bival 35 let in zapušča pet sinov in hčer.

EVROPA SE ODDAHNILA PO ODVRNITVI VOJNE

Francija upa, da bodo vsi problemi kmalu rešeni

'TRIUMF' ITALIJANSKEGA DIKTATORJA

Pariz, 1. okt.—Občutek olajšanja je zajel Francijo, ko je prišlo naznanilo o sklenitvi dogovora na konferenci reprezentantov velesil, ki so pristali na vse Hitlerjeve zahteve. Ublažitev napetosti se reflektira v francoskem tisku, čeprav naglaša, da je ostalo več perečih problemov, ki jih bo treba rešiti.

Zunanji urad je vesel, "ker je dogovor dobil ugoden odmev v Franciji." Ta zdaj hvali italijanskega diktatorja Mussolinija in njegovo delo na konferenci v Monakovem, poleg tega pa naglaša upanje, da bodo vsi drugi problemi, ki še vznemirjajo Evropo, kmalu rešeni.

Rim, 1. okt.—Fašistični tisk silno poveličuje Mussolinija. Smatra ga za največjega junaka, "ker je s svojim posredovanjem odvrnil vojno v Evropi." To—pravijo—je bila zmaga Mussolinija in fašistične Italije, "ki je še bolj utrdila os Rim-Berlin v interesu miru."

Virginio Gayda, urednik Mussolinijevega lista Il Giornale d'Italia, je prvi objavil vest o monakovskem dogovoru, ki je dal Hitlerju sudetske distrikte. On piše, "da je ta dogovor preprečil vojno v Evropi in zagotovil narodom mir."

London, 1. okt.—Angleži so navdušeno pozdravili vest o sklenitvi dogovora v Monakovem po reprezentantih štirih velesil—Anglije, Francije, Italije in Nemčije. Ogromna množica, ki se je zbrala na glavnem trgu v Londonu, je dala duška svojemu veselju v demonstracijah, ker je vojna nevarnost minila.

Angleški premier obišče Mussolinija

Angleške čete bodo nadzirale razkosanje Češke

London, 1. okt. — Ministrski predsednik Neville Chamberlain bo šel na počitnice prihodnji teden. V Londonu napovedujejo, da bo z jahto odrinil na Sredozemsko morje in obiskal tudi italijanskega diktatorja Mussolinija. Konferirala bosta o potegnitvi italijanskih čet iz Španije in angleško-italijanskem dogovoru.

Francoski premier Edouard Daladier se bo pridružil državnikom. Razgovori se bodo vršili na Chamberlainovi jahti in potem tudi v Rimu. O Daladierju je znano, da hoče utrditi prijateljstvo med Francijo in Italijo. Angleški krogi pravijo, da je Mussolini povabil Chamberlaina, naj pride v Rim, ko sta se sestala na konferenci v Monakovem.

London, 1. okt. — Iz zanesljivih virov se je izvedelo, da bo šest angleških bataljonov, okrog 5000 vojakov, poslanih v Češkoslovaško. Angleške čete bodo opravljale policijsko službo in nadzirale razkosanje češke republike v smislu dogovora, ki je bil sklenjen na konferenci "velike četvorice" v Monakovem. Čete bodo odrinile v Češkoslovaško prihodnji teden.

PROSVETA
THE ENLIGHTENMENT
GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE
Organ of and published by the Slovene National Benefit Society

Naročnina za Združene države (izven Chicaga) in Kanado $6.00 na leto, $3.00 za pol leta, $1.50 za četrt leta; za Chicago in Cicero $7.50 za celo leto, $3.75 za pol leta; za inozemstvo $9.00.

Subscription rates: for the United States (except Chicago) and Canada $6.00 per year, Chicago and Cicero $7.50 per year, foreign countries $9.00 per year.

Cene oglasov po dogovoru.—Rokopisi dopisov in nenaročenih člankov se ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (črtice, povesti, drame, pesmi itd.) se vrnejo pošiljatelju le v slučaju, če je priložil poštnino.

Advertising rates on agreement.—Manuscripts of communications and unsolicited articles will not be returned. Other manuscripts, such as stories, plays, poems, etc., will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov na vse, kar ima stik s listom
PROSVETA
2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Illinois

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

138

Datum v oklepaju na primer (July 31, 1938), poleg vašega imena na naslovu pomeni, da vam je s tem datumom potekla naročnina. Ponovite jo pravočasno, da se vam list ne ustavi.

Glasovi iz naselbin

Hitlerjev radiogovor

Cleveland, Ohio. — Ko je Hitler govoril na radio dne 26. sept., ga je poslušal tudi "naš" City Club, predstavniki našega možganskega meščanstva, ali kakor so bili enkrat nazivani — "sovjetska družba". Že ob pričetku govora so nekateri slušatelji računali, da bodo slišali grmenje topov in bombardiranje iz zrakoplovov. Ampak mesto tega so slišali precej šumenja, kakor Jože Snoy, na 9. sept., ko je poslušal soc. Zarjo in Barbičev trio. Težko je bilo razumeti, kaj je velenacij Adolf žlobudral v svoji fanatični nadutosti.

Naš Peter Witt, ki je tudi nemškega pokolenja in je bil enkrat še celo socialist, se je izrazil: "To se pa sliši, kakor da smo na kakšni konvenciji v Združenih državah! Ravno take neumnosti govori der Fuehrer." Peter sam je imel potežkoče v razumevanju Hitlerja. On (Hitler) vpije kot Joe Weber od Weber in Rields kompanije.

Neki drugi član kluba: "Ampak privlekel je pa le dobre pobočnike s sabo, da mu delajo živijoklice!"

Za Hitlerjem pride tolmač v angleščini, ki začne, koliko dobrega je vodja storil, ko je organiziral nacijstvo. Poslušalci so pa začeli zapuščati klubove prostore, rekoč (Član Downer): "To ponavljanje sem večkrat prej slišal, ni treba še danes." Ko je Hitler pričel slaviti priprave Nemčije za boj, je dvignil svoj glas v višek prvega tenorja. Hm, je dejal Charles H. Couch, to le bo pa že pomagalo. Oh, da, je dejal Peter Witt, to smo takoj spoznali po Hitlerjevem glasu! Nastal je glasen smeh v klubovih prostorih. Hitler imenuje Mussolinija svojega prijatelja, ki je pripravljen pomagati Nemčiji. Peter: Ali slišite, kako taplja Mussolinija po rami? In še laska se mu, češ: če te bom potreboval, pa pridi pomagat.

Hitler prične udrihati po Edvardu Benešu. Ko le ne preneha, šepne Witt prijatelju: Kakor razvidno, Hitler ne ljubi Beneša kakor Mussolinija. Hitler zopet naglaša koliko krkonoških Nemcev prihaja preko meje v Nemčijo, ker niso zadovoljni pod češko vlado. Peter: Kaj več pa hoče "firer"? Saj tisti sudetski "dučmani" prihajajo sami k njemu. Čemu se pa potem hoče tepsti zanje?

Ko se je govor končal, so tisti poslušalci, ki so vztrajali do konca, vprašali drug drugega, kaj vendar ta govor pomeni. Mnogo vprašanj je rojilo po glavah teh naših meščanov. Nekdo: Izgleda, da je Hitler pripravljen udariti; drugi: on hoče ukazati vodi, naj teče v breg; tretji: Hitler sam ne ve kaj bo storil.

Seveda, je dejal zopet Peter Witt, to je tekma med komunizmom in fašizmom. Ali bo šel komunizem proti zapadu, ali bo pa marširal fašizem proti vzhodu; jaz se ne upam staviti, da ne bo vojne; vojne so bile in se nadaljujejo, kakor črne pege; vojne pomorijo milijone, stanejo milijarde, ne rešijo pa kratko malo nikakega problema, da bi bilo v prid človeški družbi. Ampak ena pot je, ki bi omejila vojno: ekonomska vojna, ki ne bi morila ljudstva, ampak Hitler bi dobil tak udarec, da si ga bi zapomnil. Ako bi Amerika in druge države odpoklicale svoje zastopnike iz Nemčije in poslale nemške poslanike domov z izgovorom: nam ste nepotrebni, mi ne bomo z vami delali trgovskih kupčij za vašo hitlerjansko vlado, bi to bil curek mrzle vode, ki bi ohladil Hitlerja.

Witt je bil vprašan: Kaj pa, ako bi se Hitler vseeno spravil nad sosedo, ki mu ne ugaja? Ne, pravi Peter. Kako naj bi se ako ne bi mogel kupiti potreščin za boj? Ne bi imel toliko poguma.

Neki Clevelandčan, ki se je sprehajal po parku ob drugi uri na 26. septembra, je prišel do avtomobila, ki je stal ob trotoarju in pričel poslušati na radio Hitlerjev govor. Ko je pristopil korak, je zadel ob kamen pri drevesu. Pa je opazil, da je to drevo vsajeno v spomin padlemu vojaku v svetovni vojni. Da, je dejal, tudi sam sem veteran svetovne vojne in obšli so me čudni spomini.

•

Moj komentar: Kar se tiče ameriškega časopisja, je v splošnem čuteče za Čehoslovaško. In ako bi prišlo do vojne, bi Amerika podpirala to demokratično državo, če ne drugače vsaj moralno. Hitler nima pristašev, razen kje v zakotju med fašisti. Saj tako se razvidi iz občevanja z ameriškim ljudstvom. Nemško ljudstvo, tudi če si bi želelo pomagati, si ne more, ker ima fanatični vodja veliko fanatičnih Nemcev za sabo in tudi vojaštvo.

Angleže tudi ne moremo obsojati, ker so vsi enaki. Toriji so toriji in taki bi radi ostali, in to je njihov ministrski predsednik. Ampak ko se je približalo njegovemu uradu angleško delavstvo, kakor je poročalo časopisje, da jih je bilo 15,000, je tudi on precej spremenil svoje nazore o češki republiki.

Vojne so grozote. Upajmo, da je ne bo. Ampak, ako bi imel biti človek zasužnjen, je pa tudi smrt v vojni za demokracijo boljša rešitev! Saj so še rimski sužnji imeli pogum, da so se uprli onim, ki so jih zasužnjili. Upanje je, da se prikaže še drugi "firer", ki bo Nemce vodil nazaj v demokracijo.

Frank Barbič, 53.

S pota

Zdi se mi, kakor bi bilo včeraj, a preteklo je že 30 let, odkar sem užival sveži zrak tam pod očakom Triglavom. Bilo je baš v septembru. Takrat sem spremljal zaslužnega moža med dijaki in rojaki, pokojnega indijanskega misionarja Buha, prvega slovenskega časnikarja v Ameriki, ki je ljubil svoj narod in njegove organizacije.

To sem zapisal zato, ker sem našel v njegovi zapuščinski zbirki razne spomine. Hranil je vse, ne glede kakšne barve časopis je bil, kajti zanimal se je za to in hotel je, da se ohrani to prizadevanje naših rojakov. Tudi drugorodci so se začeli zanimati za njegovo zbirko. Pred dnevi jih je prišlo več k meni in odstopil sem jim razne stvari iz zbirke moža, ki je bil v Ameriki od leta 1864 in ki je umrl v Duluthu, Minn., leta 1922. Ko me je letos obiskal urednik Prosvete, sem tudi njemu na željo dal nekaj malega iz Buhove zbirke. Več podatkov pa je zabeleženih v knjigi Ameriški Slovenci, ki jo je leta 1925 izdala SNPJ, v kateri je lepo opisano delo Barage in Buha.

Ko sem oddajal razne stvari iz zbirke, sem našel tudi neko vabilo k prireditvi s sporedom od 25. julija 1908. Iz tega vabila se vidi, da so rojaki lepo počastili Buha predno je odšel na obisk v staro domovino. Nabrali so toliko, da so poravnali zaostali dolg in Buha primerno obdarovali, kajti kot dober mož ni imel dovolj, da bi zadostovalo za potne stroške v domovino.

Matija Pogorelc.

Zidanšek pri "prazni mizi" . . .

Sharon, Pa. — Pred kratkim sem poročal iz Westmorelanda. Tam so delavske razmere menda celih dvajset stopinj pod ničlo. Torej se pač ne izplača, da se bi človek dolgo potepal po takih krajih oziroma naselbinah, kjer ne moreš niti za hrano zaslužiti.

Treba pa je povedati, da našim rojakom dnevnik Prosveta zelo ugaja, ga radi čitajo, da izvedo novice. Ker se obetajo boljši časi, so me nekateri naprosili, naj se jim list ne ustavi, ker bodo naročnino poravnali kakor hitro se obrne na boljše. Njihovim prošnjam sem seveda ustregel in njihove želje sporočil upravi. Gotov sem, da bo uprava njih prošnje uslišala. Kljub temu vas spet obiščem sredi oktobra.

Dne 24. septembra sem bil povabljen na vinsko trgatev v prijazno naselbino Imperial. Ni mi bilo mogoče se udeležiti. V žepu sem namreč imel samo par starokrajskih dvojač, a nihče jih ni hotel zamenjati za ameriške novce. Pričakoval sem mojega stalnega šoferja, da pride po mene, a ga ni bilo na izpregled.

Kmalu potem sem v Prosveti videl naznanilo in vabilo Helene Robich iz Presta. Ona je tajnica društva 166 SNPJ in vabi v svojem naznanilu tudi Prosvetinega "očeta" na piknik, ki se je vršil 25. sept. na prijaznem Klemenčičevem vrtu. Obenem je tajnica sporočila, da je moja "stalna" plesalska partnerica še vedno v bolniški postelji z zlomljeno nogo. To je namreč žena mojega stalnega šoferja Toneta Petrovčiča. Želim ji skorajšnjega okrevanja. Slišal sem, da bo v Sharonu priredil mladinski klub dne 16. oktobra plesno veselico, na katero vabim tudi Toneta Petrovčiča, naj s seboj pripelje tudi svojo ženo. Morda se bo dotakrat toliko pozdravila, da se bo že lahko spet zavrtela. K temu naj dostavim, da je moj zobozdravnik izpulil vsa moja kurja očesa, tako da se spet počutim mlađeniškega. Z njim naj pride tudi Helen Robich in Ana Gorenc. Iz Imperiala pa naj ne pozabijo pripeljati tudi drugih svojih prijateljev in prijateljic. Imperialčani se radi udeležujejo veselic. Prav veseli bi bili mi Sharončani, ako nas obiščejo Imperialčani, Moonrunčani, Strabančani, Librarčani, Prestčani, Bridgevillčani in Sygančani. Naši Sharončani namreč vselej radi posete vrnejo.

Dne 25. septembra so šli naši Sharončani na Klamfarjevo farmo, kjer so krompir in koruzo pekli. Doma smo pa ostali samo nekateri "mandlci", bartender, njegova žena, Jakob Trojar, Frank Stambol in podpisani. Ako nas ne bi bilo v Slov. domu, kdo neki bi ogenj gasil, ako bi slučajno izbruhnil v njihovi odsotnosti? Pričeli pa so prihajati rojaki iz North Braddocka. Tone Rednak je pripeljal svoje starše na obisk k svojcem. Obiskali so Rudija Ločnikarja in njegovo družino, dalje so obiskali Kolenčeve, pozabili pa niso tudi na Slov. dom, kjer se dobijo razna okusna okrepčila po zmerni ceni.

S Tonetom Rednakom se poznava, odkar je prišel iz starega kraja k svojemu očetu. On je naprednega mišljenja, tako tudi njegovi starši. Povedal mi je, da je čital moj dopis, v katerem sem bil omenil, da v kratkem obiščem rojake v North Braddocku in Church Hillu, Toneta pa da bom naprosil, da me bo potegnil na Church Hill. Obljubil mi je. Dostavil je, naj jih obiščem med 8. in 15. oktobrom, pa me bo peljal na tisti hrib, da si ogledam tamkajšnjo rodovitno zemljo, kjer se žene tako lepo redijo. Ako bo šlo tako naprej, vam povem, da bo moral Henry Ford napraviti večji model nalašč za vse tiste ljudi, ki so dokaj "pri sebi", sicer bodo mogle vse debele ženice in vsi debeli možici kar doma ostati. Naj bo tako ali tako, malo špasa je tudi treba. Takega mnenja je tudi Jože Cvelbar, član društva 262 SNPJ. Njegova žena zastopa društvo na federacijskih sejah in je velika prijateljica potrebnih. Zame je na primer izposlovala na federacijski seji, da so iz federacijske blagajne plačali asesment za tri mesece zame in za mojo ženo, zakar se jim iskreno zahvaljujeva.

Ko smo se v Slov. domu poslovili od prijaznih rojakov iz No. Braddocka, sem ostal sam z bartenderjem in njegovo ženo, ki je prisedla k moji prazni mizi. Razgovarjala sva se o tem in onem. Povedal sem ji, da mi je njen oče, Anton Valentinčič, že večkrat rekel, da lahko obiščem Slov. dom, pa če imam nikelj v žepu ali ne. Tako sem čakal pri prazni mizi. Že sem se mislil odstraniti od moje prazne mize, ko je vstopil Frank Cimperman in prisedel. Andy in Louis sta že stara znanca Johna Novaka in Franka Cimpermana, pa tudi jaz jim nisem bil tuj. Kmalu sem bil deležen pijače tudi jaz, žene pa so zunaj nestrpno čakale, da njihovi spremljevalci pridejo za njimi, a so prišle nazaj in razvil se je živahen razgovor. Nato smo se poslovil od prijaznih Girardčanov, ki so nas tako radodarno "potretali." Povem vam, da sem bil takrat deležen tako fine pijače, kakršna ni prej še nikdar tekla po mojem grlu. Bartender me je pospremil do domov, na vrh hriba, "dol pa bom že kako prišel," je hudomušno dostavil.

Naj končam s pripombo, da dobra roba je dobro zdravilo zlasti za stare ljudi. Danes, ko to pišem, ne čutim več nobenega revmatizma ne bolečin na kurjih očesih. Girardčani so pač izvrstni zdravniki, izborni muzikantje in imenitni tovariši. Zato mi bo 25. september ostal v prijetnem spominu vse moje življenje. Iskrena hvala za prijaznost in na skorajšnje svidenje!

Anton Zidanšek,
zastopnik Prosvete.

Prizor iz velikih demonstracij ameriških Čehov v New Yorku proti Hitlerjevi agresiji. Čez 30,000 oseb se je udeležilo demonstracij.

Nacijska ljubezen do nemške krvi

"Nemško kri, Nemce po vsem svetu, je treba osvoboditi in združiti z materjo Nemčijo!" Tako tuli Hitler in tako za njim tulijo njegove nacijske lutke.

Že tedne in tedne nacijski tuleži lijejo krokodilove solze nad sudetskimi Nemci na Češkem, katere Čehi "kruto zatirajo." In če se zgodi, da bodo prihodnje dni sudetski Nemci "osvobojeni in pridruženi materi Nemčiji," tedaj pridejo kmalu na vrsto "zasužnjeni in zatirani" Nemci v Gdansku in na Poljskem, v Franciji in na Danskem, v Belgiji in na Ogrskem, v Jugoslaviji in na Rumunskem — in povsod drugod, kjerkoli "prevladuje vpliv nemške kulture!" V Združenih državah je tudi nekaj milijonov Nemcev in precej nemških knjig in časopisov — včasi tudi zapojejo kakšno Wagnerjevo opero — torej mora Hitler "osvoboditi" tudi ameriške Nemce!

Kako pa je dejansko s tem osvobajanjem in združevanjem nemške krvi? Ali je pri zbesnelih nacijih res kaj pristne ljubezni a priori do nemštva?

Nemčija je že čez štiri leta na gosto pokrita s koncetracijskimi taborišči, ograjenimi z bodečo in elektrizirano žico ter močno zastraženimi z oboroženo silo, v katerih je okrog pol milijona ljudi. Težko je izvedeti natančno število teh jetnikov, samih političnih jetnikov, ki jih nacijі barbarsko zatirajo, mučijo in ubijajo. In kdo so ti reveži v Hitlerjevih koncetracijskih taboriščih? Ali niso to Nemci? V ogromni večini — če odštejemo nemške žide — so to sami Nemci! Nemški socialisti in komunisti so Nemci, nemški demokratje in katoliki so Nemci . . .

Kaj je torej z nemško krvjo teh ljudi? Ali nacijska zver ljubi to nemško kri pod svojim nosom? Smešno — saj ves svet vidi, kako podivjani naciji že čez štiri leta zatirajo in sistematično uničujejo lastne nemške brate, ki se drznejo samostojno misliti in odklanjajo barbarski nacizem. Tukaj naciji najlepše demonstrirajo koliko oni dajo pred vsem na nemštvo; tukaj razgaljujejo svoj pravi karakter. Oni ljubijo le one Nemce, ki slepo derejo za njimi — vsi ostali Nemci so njihovi največji sovražniki.

Prav tako je z nacijsko ljubeznijo do zunanjih Nemcev. Ves njihov histerični krik za osvoboditev teh Nemcev je velikanski bluff. Sudetski Nemci, o katerih je danes toliko tuljenja v Berlinu, so nacijskim glavarjem — zadnja briga. Če pridejo ti Nemci pod kontrolo nacijske Nemčije — jih pride na tisoče takoj v koncetracijska taborišča, menda iz same ljubezni do njihove nemške krvi!

Kaj prav za prav Hitler hoče v Sudetih, je povedal zadnjo pomlad njegov feldmaršal Goering, kateremu so ušle sledeče besede: "Sudetčani so vredni pozornosti, toda še večje pozornosti so vredne Škodove tovarne v Pilznu!"

To je tisto, kar Hitler hoče! Hitler hoče industrije in rudnike v sudetskih pokrajinah Češke. In ko pojde "osvobodit nemško kri" na Ogrskem, bo pred vsem gledal na tamkajšnja velika polja pšenice; v Rumuniji ne potrebuje Nemcev, potrebuje pa petrolejske vrelce. Če je kaj Nemcev na Ukrajinskem, so le pretveza za bogate ukrajinske žitnice in ako pojde "osvobodit" štajerske Nemce, Kočevarje in Švabe v Banatu in Slavoniji, bo šlo za nadaljnje žitnice in trboveljski premog. V Franciji bo šlo za železno rudo v Loreni, na Danskem pa za bogate mlekarne in sirarne. Ali je kaj Hitlerju za ameriške Nemce? Pamet! Res pa je, da nacijska sodrga vroče ljubi ameriške dolarje!

Enaka "ljubezen" do peščice Italijanov v Trstu in Gorici je pomogla lačni Italiji, da je pograbila rudnik živega srebra v Idriji in Postojnsko jamo, ki vedno privablja turiste ter tržaško in reško luko! Za prebivalce ni šlo, šlo je za dobre ekonomske vire.

Nemčija, kakor Italija, ima preveč ljudi in veliko premalo surovin, zlasti kruha. To pehanje za surovinami je glavna gonilna sila Hitlerjevega imperialističnega nacizma in italijaskega fašizma. Ampak nacionalizem je dobra maska za vse one, ki se podajo na lov nad surovine — za ekonomsko ekspanzijo. Treba je tuliti o nemški krvi, ki je "kruto zatira-

(Dalje v zadnji koloni.)

Znanost noče vojne

Na zborovanju Britske znanstvene družb Cambridgeu je predsednik družbe, lord R leygh, smatral za potrebno, da zavrne oči naravoslovcev, da so njih odkritja in izu krivi strašnih oblik moderne vojne. Izvajal da modernih uničevalnih pripomočkov v no nem primeru niso izumevali z namenom, da rabili vojni. Vedno je šlo za čiste znanstve namere, ki so vodile do odkritij, a pogosto so ta odkritja in včasih šele dolgo pozneje iz ristili za uničevalne namene. Te druge, ki iz riščajo odkritja znansevtnikov za druge nam ne, zadene vsa krivda, ne pa znanstvenikov, jih vodi pri njih delu le stremljenje po resn in spoznanju.

Kot primer je navedel lord Rayleygh odk tje nitroglicerina po Sobreru l. 1846. Sobre ni mogel predvidevati, da bo Nobel l. 1863 nitroglicerina izdelal dinamit. Strupeni p klor so izdelali prvič 140 let pred njegovo u rabo v svetovni vojni. Gorčični plin, ki je danes najhujši vojni plin, so v kemičnih kr gah predvojnega časa omenjali z nekoliko be dami, ker ni nihče mogel vedeti, za kaj ga b še ljudje zlorabljali. Termit, bistveno sesta no zažigalnih bomb, je odkril sir Robert A tin l. 1901. Pokazal je, da je mogoče s to sn jo opravljati varjenja, niti sanjalo se mu pa o tem, da bi jo mogli uporabljati za razdeja namene. In kar se tiče letalstva, je Rayle opozoril na to, da je angleški generalni š še l. 1908 izjavil, da nima letalstvo nob možnosti, da bi ga uporabljali za vojno.

Fotografija v naravnih barvah na papirju

Zelo veliko pozornost je zbudilo na zboro nju Britske znanstvene družbe predavanje novem postopku za kopiranje posnetkov v ravnih barvah v istotakšnih barvah na pap Rešitve tega starega problema fotografije, živo zanima vsakega amaterja, so prič vali od nemške industrije, ki se mu je že z približala, toda rešila ga je dokončno angle industrija.

Že delj časa je mogoče z razmeroma kr kimi osvetlitvami izdelovati barvne diapoz ve, ki pa prihajajo v poštev samo za projek ali za gledanje originala. Zato si to sne nje v amaterskih krogih ni moglo utreti p Novi postopek pa je rešil problem tako, da mogoče izdelovati na papir barvne kopije povečave. Postopek je že popolnoma izdel vendar pa bodo trajale priprave za fabrikac novih papirjev še nekoliko mesecev, tako bo novi material prišel na trg v začetku p hodnjega leta.

Grozdno zdravljenje

Grki, Egipčani, Rimljani so zapustili ob slovstva, ki povzdiguje vrline grozdja za veško zdravje. Zadnja leta se je v Italiji Franciji močno poživilo zanimanje za "cu uvales", za uživanje svežih trtnih jagod. vseh delih dežele, po kolodvorih, veletrgovin si videl stojnice za okušanje "vina v kroglica koder so mastili (stiskali) pridelek vpričo trošačev. Občinstvo je po zdravniških nas tih in lastnih izkustvih pozorno sledilo te pokretu in ga podpiralo z znatno porabo sve ga trtnega soka.

Zlasti v Nemčiji, je pisal J. de Geneve, os ne ogromno ozobkov. Nekateri lečniki pri ročajo pojesti do 4 kg grozdja na dan. T nemška Švica použije med trgatvijo silno k čino "Mihelove juhe". To ravnanje je tre samo pohvaliti in izpodbujati. Grozdje je gato z rudninskimi solmi in njegova tekoči čista brez primere, je prvovrstno razkuž Poleg tega je spričo obilega sadnega sladko kaj izvrstno hranivo. Gospa Randuin, pr stojnica znanstvenih raziskav v Parizu, poudarila prisotnost mnogoterih vitamin Otroci, starci, bolniki, sportniki, abstinenti, ne pijo vina, najdejo v presnem trtnem s vir moči in zdravja. Nova odkritja omogoč obdržati mošt čisto sladek in brez vrenja p cej dolgo. Švicarska podjetja devajo prvovr ni pridelek v steklenice raznih velikosti, d stopne za vsak žep.

Pred dvajsetimi leti

(Iz Prosvete z dne 3. oktobra 1918)

Domače vesti. V Royaltonu, Il., je razstrel v rovu ubila dva Slovenca, Antona Ferletica Johna Karlovška, ki je bil član SNPJ.

Delavske vesti. Povpraševanje po nelzu nih delavcih je začelo ponehavati.

Svetovna vojna. Bolgarija je oddala oro antanti. Zavezniki okupirali St. Quentin Franciji.

Sovjetska Rusija. V Washington je pri vest, da so nemške vojaške čete v Rusiji praznile Pskov in Bielogorod.

(Dalje iz prve kolone.)

na povsod zunaj nemških mej," dasi je fakt no danes nemška kri najkrutejše zatirana Nemčiji sami — v koncetracijskih taborišč

Nacijsko tuljenje je treba poznati s pra strani in tedaj bo vsakemu poznavalcu jas da je to tuljenje gigantični — bluff.

Vesti iz Jugoslavije

(Izvirna poročila iz Jugoslavije.)

ŽELEZNIŠKA NESREČA PRI RADEČAH

Posestnik in klobučar Savinc smrtno ponesrečen

Dne 15. septembra se je pripe- [illegible] blizu Radeč huda železniška [illegible]reča. Posestnik Franc Savinc [illegible] Radeč je peljal z zapravljivč- [illegible] malico svojim delavcem, ki [illegible] kopali krompir na njegovih [illegible]rah. Savinca je spremljala [illegible] letna hčerka Anica. Ko je voz [illegible]il čez železniško progo, je pri- [illegible]jal tovorni vlak in je loko- [illegible]tiva zadela v zadnji del voza, [illegible] zdrobila in vlekla s seboj. [illegible]nja sta se odtrgala in zdivja- [illegible] Savinca pa je lokomotiva [illegible]kla nekaj časa s sabo, nato [illegible] je Savinc obležal ob progi s [illegible]dimi poškodbami: zlomilo mu [illegible] roke in noge, prebilo pa tudi [illegible]anjo. Poklicani zdravnik mu [illegible] nudil prvo pomoč, toda po- [illegible]dbe so bile smrtonosne, eno [illegible] po nesreči je podlegel.

Hčerka Anica pa se je rešila [illegible] čudežen način. Strojevodja je [illegible]gel vlak ustaviti šele na kak- [illegible] 200 metrov in prepričan je [illegible], da je tudi dekle našlo smrt [illegible] kolesi. Ko pa je vlak obstal, [illegible] strojevodja zagledal dekle na [illegible]rednjem delu lokomotive. De- [illegible] je takoj pohitelo nazaj k o- [illegible], da bi mu pomagalo. Rešila [illegible] je na čudežen način s svojo [illegible]sebnostjo. Ob sunku lokomo- [illegible] v voz je Anico vrglo na od- [illegible]je lokomotive, katerih se je [illegible] oprijela in z njih splezala [illegible] med vožnjo na nastavek lo- [illegible]motive in počakala, da se je [illegible] ustavil. Zahvaliti se ima [illegible]ji prisebnosti, da je ostala [illegible] in skorajda popolnoma ne- [illegible]škodovana: le nekaj prask je [illegible], ko ji je posnelo čevlje z [illegible].

Posestnik Savinc je zapustil [illegible]vo in tri otroke. Železniška [illegible]ast je uvedla preiskavo, da [illegible]ne, kdo je zakrivil nesrečo.

Avto povozil kolesarja.—Pred [illegible]ljanskim glavnim kolodvo- [illegible]m se je zgodila 15. sept. smrt- [illegible] nesreča. Na križišču Miklo- [illegible]ve in Masarykove sta tr- [illegible] tovorni avto in kolesar. Pro- [illegible] kolodvoru je peljal šofer Sla- [illegible]ke tovarne za konzerve to- [illegible]rni avto, po Miklošičevi pa se [illegible] pripeljal na kolesu mlad mi- [illegible]ski pomočnik Jože Hren, za- [illegible]len v Št. Vidu nad Ljubljano. [illegible]lesar je vozil po napačni stra- [illegible], nato je na vogalu ostro zavil [illegible] se znašel tik pred tovornim [illegible]tom. Kolesar je prestrašen ob- [illegible]al. Če bi bil hitro pognal dalje, [illegible] se bil rešil, tako pa ga je to- [illegible]rni avto podrl in šel čezenj. [illegible]nt je obležal nezavesten, pre- [illegible]ljali so ga v bolnišnico, a je [illegible]mu po prevozu murl. Star je [illegible] šele 24 let.

Smrtna nesreča na motociklu. — Ptujski trgovec in mehanik [illegible]ranc Širec je imel v popravilu [illegible]torno kolo nekega vaščana iz [illegible]rkincev. Ko ga je popravil, se [illegible] na njem odpeljal v Juršince [illegible] oddal kolo lastniku. Ta pa se [illegible] ponudil, da ga odpelje na mo- [illegible]rju v Ptuj, da mu ne bo treba [illegible]. Pri Gaberniku se je šofer- [illegible]stnik hotel ogniti neki koko- [illegible] pri tem pa je zavil v gra- [illegible]zni kup in se je motor prevr- [illegible]l. Šofer ni dobil nobenih po- [illegible]db, trgovec Širec pa je ob- [illegible]al nezavesten in je naslednji [illegible] podlegel poškodbam.

Neurje nad Mariborom.—Nad Mariborom in mariborsko okoli- [illegible] je divjala 15. septembra po- [illegible]ldne huda nevihta. Lilo je ko [illegible] škafa, treskalo je in zažgalo [illegible] posestnika Glaserja pri Sv. [illegible]rjeti ob Pesnici. Ogenj je na- [illegible]pravil precejšnjo škodo. Pri De- [illegible]ti Mariji v Brezju pa je strela [illegible]darila v 26 letnega delavca [illegible]anca Kosa. Obležal je neza- [illegible]sten in precej ožgan, a zdrav- [illegible]ki v mariborski bolnišnici u- [illegible]ajo, da mu bodo rešili življenje.

Frank Zaitz odhaja. — Ured- [illegible]k "Proletarca", sodrug Frank Zaitz, ki je pred dvema mesece- [illegible] in pol prišel prvič iz Ameri- [illegible] obiskat domovino in si je o- [illegible]dal velik del Jugoslavije in [illegible]skal tudi Dunaj, Prago in [illegible]dimpešto, se je dne 17. sep- tembra poslovil od Ljubljane in odpotoval nazaj v Ameriko. "Jutro" z dne 17. sept. objavlja daljši razgovor z njim izpod peresa urednika in pisatelja L. Mrzela, v članek pa je montiran tudi portret Zaitza, risba slikarja N. Pirnata. Pred nekaj dnevi so mu ljubljanski sodrugi priredili intimen poslovilni večer. S. Zaitz s svojo ženo Angelo je sedaj že doma v Chicagu. Upamo, da se je pri nas in med nami dobro počutil, in želimo, da nas še kdaj obišče!

Nov način tihotapljenja.—Policija je te dni prijela družbo petih tihotapcev, ki so na poseben način hoteli imeti velik profit od prodaje tihotapskega blaga. Trije ljubljanski, že večkrat v podobne afere zapleteni možakarji, so se domenili, da bodo zaslužili lepe denarje na poseben način. Dva od teh sta poiskala zvezo z dvema tihotapcema ob italijanski meji in jima obljubila, da jima bosta vtihotapljeno robo prodajala po Sloveniji. Ona dva sta pristala, a hotela sta preizkusiti njuno poštenost, pa sta jima prvič izročila le nekaj malo blaga. Ta dva sta lepo to blago razprodala in tihotapcema ob meji pošteno vse plačala. Tako sta zbudila zaupanje in domenili so se, da bosta drugič dobila obilo blaga za razprodajo. Zmenili so se za sestanek, ko pa sta naša dva prodajalca ravno prevzemala blago od tihotapcev, se je pojavil tretji zaveznik iz Ljubljane, ki pa se je izdal za policista in je napovedal vsem štirim aretacijo in zaplembo blaga. Njegova zaveznika sta se uspelo delala prestrašena, ko pa je prišel pripraven trenutek, sta namignila tihotapcema, naj pobegneta, kar sta ta dva tudi storila. Ti trije pa so se nato zakrohotali, odnesli blago in ga začeli prodajati po Gorenjskem, bratsko si deleč ves zaslužek. Šlo je za robo, vredno več tisočakov. Zdaj pa se je za stvar začel zanimati pravi detektiv in je lepo polovil vseh pet tihotapcev in bodo spet složno odgovarjali pred zakonom in plačevali carino. Zaplenili so jim namreč tudi precej blaga. Sleparstvo z izmamljanjem tihotapskega blaga jim je torej le napol uspelo.

Ciganska.—Hrvaški listi poročajo obširno o nenavadnem dogodku, ki se je dogodil v okolici Krapine. Pred tremi leti je šla kmetica Monika Halužanova iz Klenovca na božjo pot k Mariji Bistrički, ki je hrvaškim katolikom to, kar Brezje za slovenske. S sabo je vzela štiriletno hčerko Anico, ki pa se ji je pri Mariji Bistrički zgubila. Izginila je, kakor da se je vdrla v tla. Mati jo je iskala ves dan, a je ni našla. Odtedaj je hodila na božja pota v razne kraje in izgubila že vsako upanje, da bo še kdaj našla svojo hčerko. Ko pa je zdaj bila na božji poti na Trškem vrhu pri Krapini, je nenadoma planilo vanjo mlado dekletce in začelo klicati: "Mama, jaz sem Ančica, ne daj me ciganom." Hčerka je bila vsa drugačna in šele po znamenju na hrbtu je mati zatrdno spoznala, da ima pred sabo res svojo Ančico. Ukradli so jo namreč cigani, ji oblekli svoje cape in polomili roke, da je laže beračila. Stvar je bila prijavljena orožništvu, dekletce je izpovedalo natanko, kako so jo mučili in kako je morala živeti ta tri leta, orožniki pa so aretirali prizadeto cigansko družino in odvedli v zagrebške zapore.

Družina se zastrupila z ribami

Škofja Loka, 8. sept. — V prvih popoldanskih urah se je brž razvedelo po Škofji Loki o nevarni nezgodi, ki je doletela rodbino Baldemanovih v Novem predmestju. Baldemanova mati je bila te dni na obisku pri svojem sinu Andreju v Dalmaciji. Na povratku je prinesla s seboj morske ribe in jih pripravila družini v torek za kosilo. Z veseljem so posegli domači po delikatesi, toda kolikšno razočaranje jih je čakalo!

Kmalu po tem, ko so izginile ribe s krožnikov, so se pokazali pri članih družine znaki zastrupljenja. Najprej pri hišni gospodinji sami. Koža se je pordečila. Ne le po glavi, po vsem telesu in sem in tja so se jele kazati lahne višnjevkaste lise. Mati se je seveda zelo prestrašila, medtem pa so se že pojavili podobni znaki pri najstarejšem sinu Ivanu. Nastopati so začele tudi slabosti in Baldermanovim je postalo jasno, da prihajajo nadloge od morskih rib. Sin Rudi je bil odšel v Sokolski dom k skušnji za igro. Mislil je pač, da njemu ne bo nič. Toda sredi vaje so se tudi na njem pokazali znaki obolenja. Nemudno je zbežal iz Sokolskega doma.

Na srečo so bili Baldermanovi toliko preudarni, da so takoj iskali zdravniške pomoči, ki jim jo je nudil dr. Albert Homan. Znaki zastrupljenja so se potem ko so zavžili zdravila, vzdržali tja do večernih ur, potem pa se je stanje zastrupljencev pričelo vendar boljšati, tako da so bili izven najhujše nevarnosti. Srečno je odnesel pete sin Metod, ki se mu rib sploh ni zahotelo in je ostal seveda popolnoma zdrav. Ivan pa se še naslednje popoldne ni počutil dobro. Čutil je slabosti v želodcu še tedaj, ko se je pripeljal iz tovarniške službe v Kranju. Dogodek opozarja k previdnosti pred ribami, ki niso povsem sveže.

Italija odpokliče čete iz Španije?

Španska vlada razpustila mednarodne brigade

Pariz, 1. okt.—Poročila iz Rima, Barcelone in krajev ob francosko-španski meji javljajo važne dogodke v zvezi s civilno vojno v Španiji. Vest iz Rima se glasi, da se je diktator Mussolini odločil za potegnitev italijanskih "prostovoljcev," ki se borijo v fašistični armadi, iz Španije, poročilo iz Barcelone pa pravi, da je španska ljudska vlada odredila razpust mednarodnih brigad.

Ta razvoj, ako bo šel v tej smeri naprej, bo silno vplival na civilno vojno v Španiji, ki divja že dve leti, kakor tudi na bodoči mir in zaščito Evrope. Civilna vojna, ki je od izbruha pretila z zanetitvijo splošne vojne v Evropi, bo omejena. Odpoklic italijanskih čet iz Španije bo omogočil uveljavljenje prijateljskega pakta med Veliko Britanijo in Italijo.

Dopisnik londonskega lista Daily Telegrapha v St. Jean de Luzu, mestu ob francosko-španski meji, poroča, da je Mussolini že pozval 500 letalcev domov. Večina teh letalcev se je nahajala v Zaragozi in Majorki.

V Parizu sodijo, da je najmanj 30,000 Italijanov in okrog 7000 Nemcev v španski fašistični armadi. Med temi je okrog 7000 pilotov in letalskih mehanikov, katerih odpoklic bo težak udarec generalu Franku.

Vzrok, da se je Mussolini odločil za potegnitev italijanskih čet, je v prvi vrsti želja po izboljšanju odnošajev med Italijo in Veliko Britanijo. Drugi vzrok je gospodarska kriza v Italiji. Ljudje so pričeli že glasno godrnjati proti trošenju denarja za vzdrževanje italijanskih čet v Španiji.

Mussolini se ponujal za posredovalca

Prefrigana igra angleške diplomacije

London, 1. okt.—List Daily Telegraph, ki ima tesne stike z angleško vlado, piše, da se je Mussolini sam ponudil Franciji in Angliji za posredovalca v konfliktu med Nemčijo in Češkoslovaško v pričakovanju, da mu bosta dali posojilo, ki ga potrebuje, in priznali italijanski režim v Abesiniji.

Vloga predsednika Roosevelta v evropskih intrigah v zadnjih dneh je bolj obskurna. Nekateri trdijo, da je angleška diplomacija potegnila Roosevelta za nos, kakor tudi ameriškega poslanika v Londonu Kennedyja.

V Londonu so se zedinili glede sprejetja vseh Hitlerjevih zahtev predno je Chamberlain sugestiral Rooseveltu, naj apelira na Mussolinija, da posreduje v krizi. Roosevelt, ki ni vedel, kaj se godi za kulisami, se je odzval.

Anglija odstopi kolonije Nemčiji?

London sluti kupčijo s Hitlerjem

London, 1. okt.—Čeprav se je angleški narod globoko oddahnil, ko je nevarnost vojne minila po sklenitvi dogovora v Monakovem na račun Češkoslovaške, je bojazen, da je Chamberlain obljubil Hitlerju vrnitev kolonij kot ceno za začasni mir, velika. V Londonu zdaj samo ugibajo, toda pojasnila ni.

Angleži pravijo, da mora prej parlament razpravljati o vrnitvi kolonij Nemčiji, kajti nobena kupčija, ki jo je morda sklenil Chamberlain z nemškim diktatorjem v tem oziru, ni veljavna brez sankcije parlamenta. V Angliji je mogočna grupa, ki se ne strinja s Chamberlainovo kapitulacijo pred Hitlerjem. To tvorijo laboriti in liberalci.

Ta grupa sluti, da je Chamberlain plačal previsoko ceno za začasni mir v Evropi. Bodoči dogodki in razvoj situacije bodo pokazali, ali se ti krogi motijo ali ne.

Ženeva vabi Nemčijo v svoj krog

Liga narodov revidira svojo ustavo

Ženeva, 1. okt.—Skupščina Lige narodov je v načelu odobrila izločitev ženevskega kovenanta iz versajske pogodbe. Liga je bila rojena iz povojnih mirovnih pogodb in kovenant, njena ustava, je bil uključen v versajski pakt.

Zaključek, da se kovenant izključi iz versajskega pakta, je prišel po konferenci v Monakovem, ki se je izrekla za razkosanje Češkoslovaške na zahtevo diktatorja Hitlerja. Skupščina je s tem odpravila glavni ugovor Nemčije proti sodelovanju z Ligo narodov.

Skupščina je sprejela priporočilo svojega pododseka, da se ženevski kovenant izključi iz versajske pogodbe. Vlade držav, ki so zastopane v skupščini, morajo ratificirati zaključek predno vstopi v veljavo.

Angleška vlada je že prej priporočala izpremembe in izključitev kovenanta iz versajskega pakta. Njen argument je bil, da bi to ne spremenilo temeljne osnove, na kateri je bila zgrajena Liga narodov.

Nacijska Nemčija je zapustila Ligo narodov in od takrat je odklanjala vsake zveze z njo. Glavni Hitlerjev ugovor je bil, da je versajska pogodba, ki je bila vsiljena Nemčiji po svetovni vojni, direktno povezana z ženevskim kovenantom Lige narodov.

Prve nemške čete vkorakale v sudetske distrikte

(Nadaljevanje s 1. strani.)

ro na vse Hitlerjeve zahteve. Predstavniki "velike četvorice" so podpisali dogovor v petek zjutraj, nakar se je Hitler zahvalil državnikom v imenu nemškega naroda.

"Velika četvorica" je poklonila Nemčiji sudetske distrikte, "da odvrne vojno v Evropi." Vodilni igralci v tej drami so bili Hitler, Mussolini, Chamberlain in Daladier. Edina koncesija, ki jo je dobila Češkoslovaška, je garancija Anglije in Francije nove češkoslovaške meje. Dogovor dalje določa sklicanje nove konference v prihodnjih treh mesecih, ako ne bo Češkoslovaška dosegla v tem času sporazuma s Poljsko in Ogrsko, ki tudi zahtevata ozemlje, na katerem živijo Poljaki in Madžari. Glavne točke dogovora so:

Češkoslovaška mora izvesti evakucijo sudetskih distriktov do 10. oktobra. Evakuacijo bo nadzirala posebna komisija, katero bodo tvorili reprezentantje Anglije, Francije, Nemčije in Italije.

V drugih krajih Češkoslovaške, kjer so Čehi pomešani z Nemci, bodo prebivalci pri plebiscitu odločili, kam hočejo spadati. Prebivalci se lahko izselijo ali priseliji v kraje, ki jih dobi Nemčija.

Vsi sudetski Nemci, ki so v čeških ječah, morajo biti izpuščeni v štirih tednih. To velja tudi za vse nemške politične jetnike.

Slovaki se zahvaljujejo Hitlerju

Dunaj, 1. okt. — Več tisoč Slovakov, ki živijo na Dunaju, se je zahvalilo Hitlerju, "ker brani pravico obstoja narodnostnih manjšin v Češkoslovaški." Zahvala je bila poslana Hitlerju po masnih demonstracijah, katerih so se udeležili tudi Slovaki, ki so pobegnili na Dunaj. Demonstrantje so naznanili formiranje legije "svobodnih" Slovakov, ki se bo borila za neodvisnost Slovaške.

Litvinov očita velesilam hinavščino

Ženeva, 1. okt. — Maksim Litvinov, ruski zunanji komisar, je na seji sveta Lige narodov bičal Anglijo in Francijo in jima očital, da sta odgovorni za hinavščino, s katero je prežeta mednarodna atmosfera. Ta očitek je izrekel, ko je urgiral imenovanje odbora, ki naj bi nadziral potegnitev zunanjih čet iz Španije.

Češka bombna letala v poletu nad obmejnim ozemljem. Slika je bila vzeta v teku letalskih manevrov.

Med našimi Minnesočani

Ivan Molek

9. Najstarejše naselbine (še nekaj) 4

Dobri soudanski rojak je naju odpeljal v sosednji Tower, kjer je naju pustil — in tedaj je najin načrt odpovedal službo. Bila sva v Towerju in tam sva morala ostati domala sedem ur, dokler ni prišel prihodnji avtobus. To je bilo pribito in pomagalo ni nič. Nikogar ni namreč bilo, ki bi bil šel z avtom na Renž.

Tower je stara, najstarejša slovenska rudarska naselbina v Minnesoti. V bližnjem Soudanu stoji skromen spomenik, na katerem je zapisano, da prvi vagon železne rude so odpeljali iz okolice Towerja v pristanišče Two Harbors, nedaleč od Dulutha, v juliju 1884. Takrat so bili tamkaj odprti rudniki, takrat so prišli prvi naseljenci in med njimi so bili Slovenci. Slovenec Jos. F. Buh, ki je prej misijonaril med Indijanci, je v Towerju postavil novo cerkvico.

Indijance še vidiš tamkaj, toda civilizirane vsaj po obleki. Drugače je naselbina do malega mrtva. Prvotni slovenski naseljenci so menda že vsi na pokopališču za hribom, katerega mi je pokazal Matija. Kolikor bi sodil po imenih na nagrobnih kamnih, je bilo med njimi mnogo Belokrajincev. Nekaj trgovin ob glavni cesti še nosi slovenska imena (Skala, Štefanič, Gornik), a v njih gospodarijo sinovi in vnuki. Najbogatejša prodajalnica je Gornikova (iz Gabrovca pri Metliki), toda prvotni lastnik je že mrtev.

Matija pozna vsak kamen v Towerju. Kjer je zdaj gasolinska lopa, je nekoč stal slovenski društveni dom — prva slovenska dvorana v Ameriki kot pravi Matija. Pokazal mi je tudi hišo, v kateri se je tiskal Amerikanski Slovenec od leta 1891 do 1900. Stari Buhov farovž še stoji, a je prodan in Matija ne bo nikdar odpustil župniku, ki je dal iz podstrešja zmetati na plano neke ostanke Buhove zapuščine, menda dokumente ali kar je že bilo.

Ker je bilo dosti časa — sedem ur! — zanimivosti pa nič, sva stopila v staro pivovarno pri mostu čez potok, v kateri ima neki Irec — ali Francoz ali kdor že je — gostilno. In glej! Našel sem prvo zanimivost v Towerju: iz kamna sezidan bar, kakršnega še nisem nikjer videl. Gostilničar me je tudi zanimal. Zanima se za zgodovino kraja in iz predala je privlekel staro fotografsko sliko skupine towerskih rudarjev, med katerimi je bilo nekaj Slovencev. Fotografija je stara okrog 40 let. Vprašal sem ga, če jo proda. "Niti za $10,000 je ne dam!" je odvrnil ponosno in skrbno položil sliko nazaj v predal. Kdo bi si mislil, da bo v tem pustem gnezdu tako navdušen antikvar!

Matija je ogovarjal stare slovenske mamice, ki so sedele na vrtu in tako sem iztaknil še nekaj. V rebri hriba nad mestom živi star slovenski "puščavnik". Seveda morava takoj k njemu. Res je prilezel iz kolibe, napol skrite v zemlji, starec nizke postave, ki je povedal, da je bil rojen v Črnomlju. "Iz katere vasi?" ga vprašam, a on ponovno: "Prav iz Črnomlja." Rekel je, da je dobro poznal Junkotove fante. Star je že 72 let in v Ameriki je 45 let, sedem let pa že samotari v svoji luknji. Bil je "lumberjack" in večino svojih let je prebil v gozdovih, ampak svoj zaslužek je sproti zapil in na starost je ostal sam na cesti. Zdaj prejema $16 mesečne pokojnine od države in tako životari. "Saj ne bom dolgo . . ."

Razvaline naših ljudi, delavcev, najdeš povsod in v vsaki podobi.

10. Arhiv Matije Pogorelca

Potem, ko sva se le srečno izmotala iz puščavniškega Towerja in se vrnila dol na Renž, je bila moja prva pot v začasno stanovanje Matije Pogorelca v Gilbertu, da vsaj površno vidim njegove proslule starine.

"Površno" je prav povedano. Kajti, če bi hotel natančno pregledati vse, kar je ta mož zbral skozi dolga leta, bi me vzelo najbrž teden dni — in zaradi tega, ker Pogorelčeva zbirka ni sistematično urejena in opredeljena, temveč je vse zmešano in razmetano na pol tucata prostorih. Kolikor ima doma pri nečakinji, je menda dovolj za en "truck", ima pa — kakor mi je rekel — razne druge stvari v banki, dalje v Chisholmu, v Michiganu pri sestri in drugod. Skratka nimam pojma, kako velika je Matijeva zbirka. 4

Pogorelčev arhiv je bil že večkrat omenjen v našem tisku, popisan pa še ni bil niti površno. Vendar bi bil že čas, da se kdo začne resno zanimati za to zbirko dokumentov in drugih starin, ki nima para med nami. V nekaterih krogih je mnenje, da je Matijeva zbirka večinoma "džunk", ampak to je zmota. Vmes je lahko kaj navlake brez pomena, vendar glede večine predmetov se tega ne more reči. O Matiji je že nastala legenda: Če bi rad kaj dobil, vprašaj Matijo Pogorelca! — Zbašnik, gl. tajnik JSKJ, je vprašal Matijo vpričo mene, naj mu pošlje zapisnik prvega gl. odbora JSKJ, ampak Matija se je samo muzal. On sam ne ve, kaj vse ima!

Matijev arhiv se lahko deli v dva dela. Prvič časopisi, knjige in dokumenti (rokopisi, pisma in razne listine); drugič osebna zapuščina starih misijonarjev (Buh, Pirc, Baraga), indijanski predmeti, slike itd. Prvi del je splošne vrednosti, drugo pa, kar je dobil od Buha (Buh je mnogo tega podedoval po Pircu, ta pa po Baragi), je posebne važnosti le za katolike, dočim je na splošno le muzejske vrednosti kot redka starina. Matija pravi, da je Buh shranil vsak papirček, ki ga je dobil; prav tako je Matija shranil v zadnjih 40 letih časopisnih, knjižnih in drugih tiskovnih eksemplarjev na stotine, kakršnih nikjer več ne dobite. To blago je izredne važnosti za naše zgodovinske knjižnice, če hočejo ohraniti bodočnosti ono, kar je bilo natisnjenega med nami v Ameriki v našem jeziku.

Matija bi rad videl, da njegov arhiv prevzame katera podporna organizacija, ki bi morala v ta namen odstopiti večji prostor (več sob ali dvorano) za muzej. A nobena organizacija se doslej še ni odzvala — kar ni posebno komplimentarno za kulturno stran naših organizacij. Katoliški krogi, katerim Matijeva zbirka misijonarskih zapuščin najprej spada, se najčudneje obnašajo napram Matiji. Če je Matija Pogorelec sploh kaj, je katoličan in drugega nič—ali med onimi, ki najbolj ropočejo o katolicizmu, ima Matija najmanj prijateljev. Še več — baš ti ljudje Matijo obrekujejo, češ da predmeti v njegovi zbirki niso pristni — ali pa da so ukradeni.

Prepričan sem, da bi naše napredne organizacije veliko pridobile, če bi se zavzele za nabavo Pogorelčevega arhiva. Matija je silno razočaran nad katoliškimi krogi in rekel mi je, da bo ponudil svojo zbirko ameriškim muzejem ali zgodovinskim društvom. Ako se Slovenci nočejo zanimati — je niso vredni. — (Se nadaljuje.)

Unija napada odlok delavskega odbora

Washington, D. C., 1. okt.—Mednarodna zveza strojnikov, včlanjena v Ameriški delavski federaciji, je pozvala federalno apelatno sodišče, naj ovrže odlok federalnega delavskega odbora, s katerim je razveljavil pogodbo med unijo strojnikov in Serrick Mfg. Corp., ki ima tovarno v Muncieju, Ind. Odbor ni samo razveljavil pogodbe, temveč je tudi odredil, da je avtna unija (CIO) predstavnica delavcev, ki so uposleni v tovarni te kompanije, pri kolektivnih pogajanjih.

Zapeljivo

"Kaj vas je pripravilo do tega, da ste začeli piti? Morebiti družinske razmere? Ali ste nesrečno poročeni?"

"Ne, trije moji sorodniki so gostilničarji."

Velika puntarija

DRAMSKA KRONIKA IZ L. 1573 V PETIH DEJANJIH

Bratko Kreft

GUBEC: Pazi, da te ne raztrga!

MOGAJIČ (ki ga je za hrbtom udaril banski vojak): Bog moj . . . Mara . . . ne popustite! (Pade smrtno zadet.)

NOŽINA: Umaknimo se do zidanice! Zdaj nam ni več pomoči! Čim več jih pobijemo, tem bolje! (Se umika.)

(Keglevič in Gubec se borita sredi odra, Nožina in Pasanec vsak s svojimi nasprotniki. Ležeči vojak, ki ga je prej pobil Gubec, se splazi in udari Nožino po hrbtu, da pade. Istočasno se iz zasede pojavi Gregorijanec z vojakom. Oba vodi Šajnovič, kažoč na Gubca. Šajnovič si zakriva oči, da bi ga ne spoznali. Gregorijanec in njegov spremljevalec imata vrvi s seboj.)

17

GREGORIJANEC (za Gubčevim hrbtom): Keglevič, živega moramo dobiti, živega, čim več živih! (Skoči proti Gubcu, z njim vojak, ki je skočil od zadaj na Gubca in ga prevrnil. Gregorijanec mu je istočasno izvil meč.)

GUBEC: Pomoč!

KEGLEVIČ (osvobojen Gubca se vrže na Pasanca): Tudi tega moramo dobiti živega!

NOŽINA (leži že zvezan): Ubijte Šajnoviča!

ŠAJNOVIČ (grozi s pestmi): Zdaj sem vam poplačal! (Hoče zbežati.)

PASANEC: Ušel bo! Pobijte ga!

GREGORIJANEC: Kam bežiš, Šajnovič? (V tem trenutku prihiti Šajnoviču nasproti Sekelj.)

SEKELJ: Nikamor ne pojdeš! (Ga pobije z mečem.)

ŠAJNOVIČ: Pomoč!

GREGORIJANEC: Baron, kaj delaš? Naš zaveznik je!

PASANEC: Živio, baron! (Nasprotniki so ga obkolili, vrgli na tla in ga vežejo.)

KEGLEVIČ: Zakaj si ga ubil?

SEKELJ: Bil je puntar! Nisem vedel, da je naš zaveznik.

NOŽINA (na tleh, proti mrtvemu Šajnoviču): Fej, izdajalec!

KEGLEVIČ (Nožini): Na drevo te potegnemo, zver! (Ga sune.)

GREGORIJANEC (vojakom): Dobro jih zvežite! Sem v kot z njimi!

(Iz neke strani se umika Matkalič; ničesar drugega nima več ko boben.)

MATKALIČ: Kirje-elejson! Kaj siliš s konjem sem! Papist grofovski! Na zadnje, kar imam! (Vrže na nekoga boben za oder, kjer se nekaj zvali po tleh. Po ropotu se sliši, da je moral biti vitez v oklepu.)

KEGLEVIČ: Zgrabite ga! (Že pri zadnji besedi je planil vojak na Matkaliča, ko je ravno vrgel boben.) Haha, puntarski tambur!

MATKALIČ (že na tleh): Tudi ti se ne boš večno smejal. Če je na onem svetu boljša pravica kot tu, te prav gotovo že čakajo vislice. (Z leve priženejo zvezanega župnika.)

ŽUPNIK: Razbojniki, hujši od Judov in Rimljanov, ki so križali Kristusa!

GREGORIJANEC: O, župnik Babič, pozdravljen! Lepo srečanje! Ušel si nam, toda spet smo te ujeli.

ŽUPNIK: Preklet bodi tvoj rod, ki je sramotno izdal kmeta.

SEKELJ (pomembno, mu pomežikne z očmi): Bog daj, župnik! (Gregorijancu): V vas grem! (Odide.)

ŽUPNIK: Uskoki more, požigajo in plenijo! Vse beži! (Nastopi Alapič.)

19

ALAPIČ (z obvezano levo roko): Krasen plen, vsi živi! Čast vama, Keglevič in Gregorijanec!

ŽUPNIK: Čast! čast! Zdaj nas boste mučili, kaj, krvosesi!

GUBEC: Pomiri se, sedaj gremo vsi isto pot, toda gremo jo kot puntarji!

PASANEC: Naj nas rajši takoj pobesijo.

ALAPIČ: To bi bila prelahka smrt za generale in detomorilce! (Se spotakne ob Mogajičevo truplo.)

Mrhovina! Viteški oklep si je opasal in puntarsko perjanico!

MATKALIČ: Tudi ti boš nekoč mrhovina!

ALAPIČ: Ko bi ne prišli konjeniki Zrinjskega, bi se končalo slabo za nas. Mnogo mrtvih in ranjenih imamo. Kdo je vrgel kanonika s konja?

MATKALIČ: Jaz, gospod Gospod!

GREGORIJANEC: Ali se je zelo poškodoval?

ALAPIČ: Nič hudega! So ga že odnesli!

ŽUPNIK (zase): Škoda!

ALAPIČ (išče že ves čas nekoga po odru): Gregoriča ni nikjer?

GREGORIJANEC: Nikjer! Vse smo pretaknili.

PASANEC: Ne najdete ga!

GUBEC: On nas bo maščeval.

MATKALIČ: Nikar ne mislite, če ste nas, da boste tudi njega!

NOŽINA: On je vojak!

ŽUPNIK: Še Turki mu niso bili kos.

ALAPIČ: Dokler nimamo Gregoriča, ne moremo mirno spati.

KEGLEVIČ: Glavno delo smo opravili.

GREGORIJANEC: Treba je takoj poslati nekaj konjenikov proti Planini.

ALAPIČ: Mi se vrnemo v Zagreb. Jetnike privežite na konje. Gubca čuvajte! Ban in Tahi težko čakata nanj!

GUBEC: Ne bom zbežal!

ALAPIČ: Prav imaš! Nikar ne zamudi zagrebške natezalnice!

KEGLEVIČ: Raztegnili te bomo, da boš visok kot tole drevo. Potem boš lahko poveljeval kmečki vojski, saj boš največji vojskovodja na svetu!

GUBEC: Torej na pot, nam se mudi!

MATKALIČ (norčavo): Škoda, da nimam več bobna, lahko bi nam sedaj bobnal. Bambrbam . . .

PASANEC: Malo težko bom hodil, po nogi sem dobil!

ŽUPNIK: Saj bodo pokali biči po naših telesih, da bomo lahko hitro stopali.

ALAPIČ: Naprej! Marš! (Gredo.) Keglevič, kogar dobiš še živega na bojišču, ga obesi! (Alapič odide.)

KEGLEVIČ: Ta hruška bo lahko mnogo nosila!

(Nastopi vsa zbegana Mara.)

20

MARA: Zbogom, oče!

GUBEC: Zbogom, Mara! Obiščite nas v Zagrebu!

MARA: Kje je Mogajič? (Hoče za njimi, a jo Keglevič ustavi.)

KEGLEVIČ: Nikamor, deklina!

MARA: Mogajiča hočem videti!

KEGLEVIČ: Tu je!

MARA (se zgrozi, poklekne ob truplo): Mogajič, Mogajič! Mrtev! (Zajoče.) Moj ljubi, dragi! Kaj bom sedaj sama? O bog!

KEGLEVIČ: Ne cmeri se, sicer te dam privezati k drevesu! (Takoj, ko so jetnike odpeljali, sta nastopila prvi in drugi kmet in prinesla vrvi.)

1. KMET: To bi bilo najboljše, gospod.

MARA: Sramuj se, izdajalec! Storite z menoj, kar hočete! Ne ganem se odtod! Še mene ubijte!

(Dalje prihodnjič.)

Suženj pri uri

Formij, suženj pri uri v starem Rimu, je v hiši svojega gospodarja kvestorja Atala dolgo vrsto let razglašal čas. To službo je vršil vsak dan dvanajst ur zaporedoma. Da ni v teku let zaradi tega enoličnega posla, kakor je štetje ur zblaznel, je pripomoglo v nemali meri to, da je sporočal čas najrajši Fidili, lepi kvestorjevi hčeri. Zdaj pa je že deset let čakal na njen povratek. Ko je bilo deklici štirinajst let, jo je namreč oče poslal k njenemu stricu v Atene. Formiju se je ob slovesu nasmehnila in rekla:

"Formij, vedno si mi tako lepo naznanjal čas, hvala ti za to! Prav posebno pa se ti zahvaljujem za prijaznost pospešenega štetja časa, kadar se je mudil pri meni učitelj grščine . . . Nadejam se, da boš po mojem povratku znal šteti ure počasneje, posebno, kadar bo pri meni moj dragi . . ."

Od tega je prešlo deset neskončno dolgih let. Formij ni pozabil Fidilinih besed. Tudi nje nasmeh mu je krajšal čas, kadar je mislil nanjo. Na bodočega ljubimca kvestorjeve hčere pa ni smel misliti, kajti kadar se je spomnil tega, mu je postalo srce težko. Zaradi tega je štel tudi minute počasneje.

Nekoč je dejal Licinij, mlad, odličen Rimljan, ki je obedoval pri kvestorjevi mizi in je imel po obedu pomenek z Atalom:

"Atal, sodim, da tvoja ura zaostaja!"

Atal se je po teh besedah nasmehnil in je zaklical glasno nadzorniku sužnjev v svoji hiši:

"Kvincij, ura zaostaja! Naravnaj jo točno!"

Kvincij je segel po palici in je celih pet minut pretepal Formirja. Linicij se je smehljal:

"Nu, zdaj, menim, je ura za silo popravljena!"

Formij je zaradi te kazni ostal nespremenjen. Ko pa je slišal, da prihaja Licinij v hišo zaradi Atalove hčere ter mu govori o svoji ljubezni do Fidile, mu je zavrela kri v žilah. Štel je minute z večjo brzino.

"Ura zdaj prehiteva", je dejal Licinij. "Dovoli, da jo naravnam sam."

In prijel je s svojimi rokami Formija za vrat. Formij je mislil, da se bliža njegov konec. Na kraju mu je zavpil Atal: "Pusti ga, pusti! Drugače je točen v svojih napovedih".

"Dragi Atal, suženj ima samo eno dolžnost: to namreč, da napove čas vedno točno in brez zamude ali prehitevanja. To in nič drugega ni njegova dolžnost!"

Ta doživljaj je Formija grenko zapekel. Ko mu je kmalu po tem dogodku sužnja Like, ki je poklonila svojo ljubezen njemu, povedala, da jo je skušal Licinij potisniti v kot z namenom, da jo poljubi, je v njem dozorela sodba. Začel je šteti minute in ure tako natančno, da je šel po Rimu glas, da ima Atal najboljšega sužnja pri uri na vsem vesoljnem svetu. Celo v marčevih idah, ko je mesto pretresla vest o Cezarjevi smrti, ni Formij niti trenil z očesom marveč je ne glede na strašno vest štel minute in oznanjal neizprosni tek časa.

Kmalu po tistem dogodku se je Fidila vrnila iz Aten. Razvila se je v krasno damo. Pri srečanju se je Formiju zopet nasmehnila, da mu je začelo burneje utripati srce. In z bliskovito naglico je prešinila njegove možgane misel, da bo ta krasna deklica postala žena grozovitega in pohotnega Licinija, česar jo Jupiter obvari!

Toda Jupiter je imel druge skrbi. Svatba je bila najavljena in se je praznovala. Po svatbi je dejal Atal svojemu sužnju pri uri:

"Formij, nerad te odslavljam iz hiše, toda ker sem obljubil moji hčeri za doto tudi uro, ne gre drugače, kakor da stopiš v službo mojega zeta Licinija! A tudi Like ostane v tvoji bližini. Fidila se je odločila, da vzame i njo k sebi!"

Tako se je zgodilo.

Že prvi dan je Licinij nagovoril sužnja pri uri:

"Formij, kakor veš, imam najboljšega sužnja pri uri v Rimu, zato zahtevam od tebe, da tudi v moji službi naznanjaš vedno natančen čas! Pazi, da boš na sekundo natančen! Slabe ure nočem imeti pri hiši in če te zalotim, da ne boš vestno izpolnjeval svoje dolžnosti, te bom vrgel ribam za hrano!"

Kmalu nato je pritekla Like s solzami v očeh k Formiju z novico, da lazi Licinij zopet za njo. Naročil je, da mora priti točno ob devetih na vrt. Formij je poslušal in stisnil zobe. Nič ni rekel, samo prikimal je.

Nekaj ur pozneje je stopil Licinij v sobo svoje žene vedrega lica in rekel:

"Fidila, ob desetih pride k meni moj prijatelj Albij. Prosim te, pridi na vrt takrat, a ne prej, ne pozneje! Formij, moj suženj pri uri, bo natančno napovedal čas!"

Formij ni spremenil obraza. Spregledal je bil namreč načrt svojega gospodarja. On, njegov suženj, naj bi preprečil, da ne bi Fidila pred časom prišla na vrt, da bi bila Like na milost in nemilost izročena pohotnemu gospodarju. Ko je šel Licinij mimo njega se je Formij nasmehnil. Začel je takoj šteti čas, seveda nekoliko hitreje kakor običajno.

Nenadoma ga je vprašala Fidila:

"Koliko je ura Formij?"

"Pol ure manjka do desete!" je odvrnil suženj.

"Kako naglo beži čas! Ali se še spominjaš, Formij, kako je pred leti urno bežal čas, ko je k meni prihajal učitelj grščine? Zdi se mi, da šteješ danes kakor takrat!"

"Še deset minut manjka do desete ure, gospodarica!" je rekel suženj.

"Nemogoče, Formij! Licinij je vendar komaj odšel od mene, pa je že tako pozno?"

"Gospodarica, dovolite, da vam povem, da je že čas!" je rekel Formij in njegove oči so žarele od srda.

Fidila je vprašujoče pogledala sužnja. Skomignila je z rameni ter mu pomignila, naj ji sledi. In res, ko sta prišla na vrt, je manjkalo še cele pol ure do desetih. Pri ribniku, kjer se je voda zajedala v kopno zemljo, pa je videla Fidila svojega moža, ki je ravno potegnil branečo se Like k sebi.

"Licinij! Licinij!" je zavpila žena.

Licinij se je zdrznil, ko pa je ugledal Formija za svojo ženo, ga je obšla strašna jeza.

"Pes"! je zavpil, "ti hočeš biti dobra ura mojega življenja? Vrgel te bom ribam za hrano!"

Popadel je sužnja, ki je stal na robu ribnika. A Formij je bil pripravljen na napad in se je spretno izognil ter se umaknil. Licinij pa je zdrknil v ribnik in ribe roparice so takoj planile po njem.

"Pomagaj mu, reši ga vendar!" je moledovala Fidila.

"Jaz sem suženj pri uri in moja dolžnost je napovedovati čas!!" je dejal z mrkim glasom Formij. Do desete ure manjka še dvajset minut. Ne, zdaj samo še devetnajst in pol . . ."

"Jaz ne morem slišati njegovega vpitja! Pomagaj mu, Formij!"

"Še dvanajst minut manjka do desetih . . . Še . . ."

"Formij, darujem ti svobodo, samo reši Licinija!" je zavpila Fidila.

Tedajci se je Like približala Formiju in dejala:

"Kako krasno se je pobarvala voda! Vidiš, to je človeška kri!"

Fidila je strmela v ribnik. Voda je bila že popolnoma mirna, brez valov, kakor bi bila čez gladino razprostrta krvavordeča svila.

Formij je zaprl oči. Na njegovih prsih je ihtela sužnja Like. In zdaj je izpregovoril:

"Gospodarica, ura je točno deset!"

Diktator Hitler in angleški premier Chamberlain. Slika je bila vzeta, ko sta se sestala v Godesbergu, Nemčija.

Pri vedeževalki

Mladenič je prišel k vedeževalki.

"Ali naj vam prerokujem vašo bodočnost iz kavine usedline ali iz kart?" ga je vprašala vedeževalka."

"Saj nisem prišel zato k vam", je zajecljal mladenič, "rad bi namreč prosil za roko vaše hčerke!"

"Res? Kako je pa kaj z vašo bodočnostjo?"

•

Hotelski račun

Šef: "Plačilni, ali je Američan s številke osemnajst napravil kakšno opazko o računu?"

"Še ne, gospod ravnatelj, zdaj šele po besednjaku išče primeren izraz!"

•

Petrček se pelje sam v tramvaju in venomer smrka.

"Ali nimaš robčka, mali?"

"Imam, a ga ne posojam."

HUMOR

"Jurček, pridi sem, boš na meni jahal. — — Ali ti je všeč?"

"Pa še kako, stric! A še rajši bi jahal na pravem oslu . . ."

•

"Sram naj te bo, Janko, tako si še majhen, pa že lažeš."

"Kdaj naj pa začnem, očka?"

•

Iz otroških ust

"Očka, zakaj se nočeš igrati z menoj?"

"Ker ne utegnem."

"Zakaj pa ne utegneš?"

"Ker delam."

"Zakaj pa delaš?"

"Zato, da zaslužim dena

"Kaj pa napraviš z jem?"

"Kupim ti kruha."

Odmor. Čez nekaj časa:

"Očka, saj nisem lačen."

•

"Metka, zdaj bo prišla klavirska učiteljica. Ali s mila roke?"

"Sem, mama."

"Pokaži. — — To so umi ke? Poglej, ta dva prsta čisto črna!"

"Saj s tema dvema igram dar na črnih tipkah."

•

Ni se zmotil

Neki mladenič je prišel gatašu in ga prosil za krate govor.

"Si že mislil, za kaj gre bi denar od mene."

"Nikakor ne, prišel sem prosit za roko vaše hčere!"

"No, torej se vendar zmotil."

SLOVENSKA NARODNA PORNA JEDNOTA

izdaja svoje publikacije posebno list Prosveta za k ter potrebno agitacijo društev in članstva in za p gando svojih idej. Nikak ne za propagando drugih pornih organizacij. Vsak ganizacija ima običajno glasilo. Torej agitatorični in naznanila drugih podp organizacij in njih društe se ne pošiljajo listu Pros

AGITIRAJTE ZA PROSV

NAROČITE SI DNEVNIK PROSVET

Po sklepu 11. redne konvencije se lahko naroči na list Prosveta prišteje eden, dva, tri, štiri ali pet članov iz ene družine k eni nar nini. List Prosveta stane za vse enako, za člane ali nečlane $6.00 eno letno naročnino. Ker pa člani že plačajo pri asesmentu $1.20 tednik, se jim to prišteje k naročnini. Torej sedaj ni vzroka, reči, je list predrag za člane S.N.P.J. List Prosveta je vaša lastnina gotovo je v vsaki družini nekdo, ki bi rad čital list vsak dan. Ce listu Prosveta je:

Za Združ. države in Kanado. $6.00		Za Cicero in Chicago je....$7	
1 tednik in.....	4.00	1 tednik in.....	6
2 tednika in.....	3.60	2 tednika in.....	5
3 tednike in.....	2.40	3 tednike in.....	3
4 tednike in.....	1.20	4 tednike in.....	2
5 tednikov in.....	nič	5 tednikov in.....	1

Za Evropo je.....$9.00

Izpolnite spodnji kupon, priložite potrebno vsoto denarja ali Mon Order v pismu in si naročite Prosveto, list, ki je vaša lastnina.

Pojasnilo:—Vselej kakor hitro kateri teh članov preneha biti č SNPJ, ali če se preseli proč od družine in bo zahteval sam svoj l tednik, bode moral tisti član iz dotične družine, ki je tako skup naročena na dnevnik Prosveto, to takoj naznaniti upravništvu lis in obenem doplačati dotično vsoto listu Prosveta. Ako tega ne st tedaj mora upravništvo zniževati datum za to vsoto naročniku.

PROSVETA, SNPJ, 2657 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Priloženo pošiljam naročnino za list Prosveto vsoto $.....

1) Ime.....Čl. društva št.....

Naslov .....

Ustavite tednik in ga pripišite k moji naročnini od sledečih čla moje družine:

2).....Čl. društva št.....

3).....Čl. društva št.....

4).....Čl. društva št.....

5).....Čl. društva št.....

Mesto .....Država .....

Nov naročnik.....Star naročnik.....

Slika kaže policaje v navalu na pikete pred tovarno McCord Radiator Co. v Wyandotti, Mich.

TISKARNA S.N.P.J

SPREJEMA VSA

v tiskarsko obrt spadajoča dela

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, čas knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvatsk slovaškem, češkem, nemškem, angleškem jeziku in dr

VODSTVO TISKARNE APELIRA NA ČLANST S.N.P.J., DA TISKOVINE NAROČA V SVOJI TISKARNI

Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne Cene zmerne, unijsko delo prve vrste

Pišite po informacije na naslov:

S.N.P.J. PRINTERY

2657-59 SO. LAWNDALE AVENUE

Telefon Rockwell 4904

CHICAGO, ILL.

Tam se dobe na željo tudi vse ustmene pojasnila